

14.3.

TORSTAISARJA 9

Musiikkitalo klo 19.00

Jukka-Pekka Saraste, kapellimestari
Jenny Carlstedt, mezzosopraano
Jukka Harju, käyrätorvi

Ludwig van Beethoven: Egmont, alkusoitto op. 84

9 min

I Sostenuto, ma non troppo – Allegro

*Aulis Sallinen: Viisi naismuotokuvaa op. 100,
kantaesitys (Ylen tilaus)*

23 min

I Tuiskuaa lunta

II Carolinen häät

III Minä odotan sinua, paimen

IV Itkenkö minä sinua?

V On tämä silta tehty naisista

VÄLIIAIKA 20 min

Johannes Brahms: Sinfonia nro 1 c-molli op. 68

45 min

I Un poco sostenuto – Allegro

II Andante sostenuto

III Un poco allegretto e grazioso

IV Adagio – Più andante – Allegro non troppo, ma con brio

Väli aika noin klo 19.45. Konsertti päättyy noin klo 21.00.
Suora lähetys internetissä yle.fi/rso.

LUDWIG VAN BEETHOVEN (1770–1827): EGMONT, ALKUSOITTO OP. 84

Ludwig van Beethovenin musiikki Goethen *Egmont*-näytelmään syntyi vuonna 1810. Näytelmä kuvasi Alankomaiden vapaussotaa 1500-luvulla Espanjaa ja sen terrorihallintoa johtanutta Alban herttuaa vastaan. Vastarintaa johtanut Egmontin kreivi Lamoral ei suostunut pakenemaan maasta kuningas Wilhelm Oranialaisen mukana, vaan hänet pidätettiin syytettynä kerettiläisyydestä ja tuomittiin kuolemaan.

Goethen näytelmässä Egmontin rakastettu Klärchen ponnistelee turhaan pelastaakseen miehensä ja tekee itsemurhan. Todellinen kreivi Egmont mes-tattiin Brysselin Suuren Palatsin pihalla kesäkuussa 1568 Alban herttuan hukuttaessa hänen puheensa soittokunnan pauhuun. Näytelmässä Egmontin

puhe ja marttyyrikuolema saavat alankomaalaiset jaloilleen ja taistelemaan vapautensa puolesta. Aihe vetosi Beethoveniin myös hänen alankomaalaisten sukujuuriensa kautta.

Beethovenin vapauskäsitys perustui Ranskan vallankumouksen ihanteille. Alkusoitosta säveltäjä laati vaikuttavan sävelrunoelman, joka säilyttää klassisen muotopuhtauden. Musiikissa riisteilevät synkän tyrannian, haavoittuvan rakkauden ja riemukkaan vapauden aiheet. Teoksessa limittyvät yksilötason (rakkaus-isänmaallisuus) ja universaalitason (vapaus-alistuminen) konfliktit. Yksilötasolla lopputulos on tragedia, mutta alkusoiton kooda kertoo, ettei uhraus ollut turha.

Antti Häyrynen

AULIS SALLINEN (1935–): VIISI NAISMUOTOKUVAA OP. 100 (2011–12)

Teos on sarja aarioita kolmesta oopperastani (*Punainen Viiva*, *Kuningas läh-te Ranskaan* ja *Kullervo*). Niistä kukin piirtää muotokuvan naisesta, jolla on roolinsa edellyttämä kohtalo ja tehtävä. Itse vokaaliosuuksiin ei ole tehty alkuperäisiin nähden paljonkaan muutoksia. Orkesteri on sen sijaan taval-lisuudesta poikkeava ja luo aarioiden taustalle uuden sointimaiseman. Se käsittää puupuhallinorkesterin, neljä

selloa, harpun ja pianon. Lisäksi parti-tuurissa on solistinen käyrätorvi, joka antaa naissoolistin osuudelle maskuliinisen vastapainon.

Tuiskuaa lunta (*Punainen Viiva*) kertoo Riikasta, joka odottaa torpassaan hyvän, elämää parantavan viestin saapumista. *Carolinen häät* (*Kuningas läh-te Ranskaan*) on mieleltään järkkyyneen Caroline Tammatukan heure kuninkaasta, jota hän odottaa heidän

yhteiseen häätjuhlaansa. Vaikka kuningas tosiasiallisesti vihitään muualla, Caroline uskoo koko Ranskaan lähdön olleen suunnitellun hänen häitänsä varten. *Minä odotan sinua, paimen (Kullervo)* on sepän nuoren vaimon aaria, jossa hän malttamattomana odottaa Kullervoa saapuvaksi. *Itkenkö minä sinua? (Kullervo)* on kuva kaiken voitavasta äidinrakkaudesta; se voittaa ja mitäöi toisten osoittaman halveksun-

nan onnetonta nuorukaista kohtaan. *On tämä silta tehty naisista (Kuningas lähtee Ranskaan)* on Caroline lloisen laulu naisen biologisesta, ikiaikaisesta tehtävästä elämän kantajana ja synnyttäjänä.

Kuningas lähtee Ranskaan -oopperan tekstit ovat Paavo Haavikon, *Punaisen Viivan* ja *Kullervon* tekstit omiani.

Aulis Sallinen

VIISI NAISMUOTOKUVAA

I Tuiskuaa lunta

Tuiskuaa lunta.

Jo kauan on tuiskunnut valkeaa jäätävää lunta.

Joka yö se peittää alleen suksiladun.

Ja joka aamu minä avaan sen, yhä uudelleen.

Vaikka lumi kuin kuolinliina peittää suksiladun ja jäljet ja tienoon,

minä avaan sen ladun, että viestintuoja osaisi tulla,

sillä viestintuojan, onnentuojan on pian tultava,

sillä en jaksa enää kauan, en jaksa yksin.

Ja tuleehan se.

Eräänä päivänä viesti tulee ja kertoo meille paremmasta,

se kertoo että meillekin tulee toinen elämä,

tulee valkeat leivät ja valkeat puurot ja eheät paidat,

ja kauniit kuvakirjat.

Vai tuleeko se...? Jos ei se tulekaan!

Sen on pakko tulla!

Joka aamu minä avaan suksiladun, sen tähden,

viestintuojan tulla, onnentuojan tulla.

Aulis Sallinen

II Carolinen häät

Tämä on Ranska.

Carolinen häät, minun hääni!

Ilta ja yö.

Näin unta, että synkkä mies mittaa joen syvyyttä.

Se oli jäässä, mittaa sauvalla jään paksuutta.

Se oli vain unta.

Saa luopua ketunmetsästyksestä julmasta leikistä
saa prinssi luopua.

Tahdon kukkia. Kukkivia oksia.

Puutarha tämä!

Niin ovat hänelle patsaita kaikki, kaikki toiset, te kaikki,
patsaita, kiveä, minä en, eivät minun hiukseni.

Jokainen on niistä viiva, tushilla vedetty kohdallensa.

En tiedä, missä hän vii pyy, prinssi.

Tahdon, tahdon kukkia. Tahdon kukkivia oksia.

Puutarha, puutarha tämä.

Paavo Haavikko

III Minä odotan sinua, paimen

Minä tahdon olla tuoksuva ja lämmin kuin nuori leipä.

Sellaisen minä panin mukaasi, paimen,
että osaisit olla minulle ensi kerralla toisenlainen.

Kullervo, sehän se sinun nimesi oli,
sinä kaunis nuorukainen.

Sinun silmiesi kovuus valehtelee.

Ei se sinusta vielä miestä tee, minulle. Minulle.

Minä olen pehmeä kuin nuori leipä.

Minä leivoin kiven sinun leipäsi sisään, paimen.

Se kivi olkoon sinun kovuuttasi.

Se leipä olen minä.

Minä odotan sinua, paimen

Aulis Sallinen

IV Itkenkö minä sinua?

Itkenkö minä sinua?
Et sinä ymmärrä äidin mieltä kun sinä tuota kysyt.
Aina minä sinua itkisin.
Kuinka voisin olla itkemättä?
Itkenpä minä sinua.
Itkenpä minä sinua kun kuulen, kun kuulen kuolleheksi.
Kuinka en sinua itkisi?
Itken tulville tupamme,
siltalauat lainehille,
lumet itken iljanteiksi,
iljenet suliksi maiksi,
sulat maat vihottaviksi,
vihottavat viereviksi.
Mit'en itkeä ilenne,
itkeä inehmisissä,
itken saunassa saloa,
yliset kulasvesille,
saunan lauat lainehille.

Aulis Sallinen

V On tämä silta tehty naisista

Nainen ei koskaan tiedä kuka hänet herättää,
lapsi, hiiret, sade taikka mies,
ja kuka mies?
Mies herää, lapsi tahtoo syntyä,
mies tahtoo lähteä, ja lähtee.
On tämä silta tehty naisista,
sen ylitse kulkevat miehet, kauppiaat ja papit.
Ei ole muuta polkua, ei tietä,
ei muuta porttia, ei solaa sille joka tahtoo syntyä.
Sitten tästä punaisesta lihasta tulee mustaa kiveä.
Sitten ei kukaan herätä meitä koskaan.
Ei sade, mies eikä lapsi,
ei kukaan, ei koskaan.

Paavo Haavikko

JOHANNES BRAHMS (1833–1897): SINFONIA NRO 1 C-MOLLI OP. 68

Ludwig van Beethovenin varjo lankeksi velvoittavana häntä seuraajien säveltäjäpolvien ylle. Myös Johannes Brahms kuului sanojensa mukaan ”jättiläisen askeleet takanaan”. Nuorsaksalaiset säveltäjät johtohahmonaan Wagner pitivät sinfoniaa ohitettuna sävellysmuotona. Säveltaiteen konservatiivinen leiri, ”absoluuttisen” musiikin kannattajat, latasi sinfoniat filosofisilla merkityksillä ja perinteen painollastilla.

Brahms aloitti ensimmäisen sinfoniansa 1850-luvun lopulla, mutta kantaesityksensä teos sai vasta vuonna 1876, säveltäjän ollessa 43-vuotias. Psykiatria voisi valaista teoksen synnytykskipujen, pianosonaatteihin ja kamariteoksiin verhottujen ’sinfonioiden’ (Schumann) yhteyttä Brahmsin läheiseen äitisuhteeseen ja sitä muistuttavaan kiintymykseen Clara Schumanniin.

Haluttomuudessa laskea irti entisestä ja astua tuntemattomaan oli laajempikin ulottuvuus, hiipivä käsitys siitä, ettei kehitys olekaan aina edistystä. Ahdistusta aiheutti tietoisuus siitä, kuinka haastavaksi sinfoninen horisontti oli levinnyt. Carl Dahlhausin sanoin Brahmsin c-molli-sinfonia ”aloitti sinfonioiden toisen aikakauden”, jossa musiikki ei enää päässyt pakoon menneisyyttään.

Brahms raportoi esikoissinfoniansa edistymisestä Clara Schumannille vuodesta 1862 lähtien. Ensimmäinen sinfonia oli Brahmsille totaalinen, kaikki elämänalueet käsittävä haaste ja sen

voitokkaassa finaalissa säveltäjä lopulta nujersi symbolisesti kaikki vastuksensa.

Teos on myös esimerkki henkilökohtaisten vaikeuksien kohtaamisesta ja transformoimisesta musiikissa. Sen sijaan, että olisi paennut schumannilaiseen satumaailmaan, Brahms sävelsi c-molli-sinfoniaansa koko kasvuprosessin odotuksien luomasta paineesta perääntymisten ja epäilyjen kautta löydettyyn vapauteen. Myös yksityinen taso, viitteet Schumanneihin ja säveltäjään itseensä, oli kätketty sävelmotiveihin.

Sinfonian kolme ensimmäistä osaa valmistuivat kohtuullisin ponnistuksin, mutta finaalin kanssa Brahms tuskaili yli kymmenen vuotta. Viimeisen osan alppitorviteemassa soi todellinen vapautuminen, kuten Brahms selosti Claralle sovintoa rakentaneessa kirjeessään vuonna 1868: ”*Näin puhalsi paimen torveensa tänään*”. Nuottiesimerkin ylle säveltäjä kirjoitti runotervehdyksen: ”*Korkealla vuorella, syvällä laaksossa, tervehdin tuhatkertaisesti*”.

Jo valmistuneeseen teokseen Brahms lisäsi ensimmäisen osan johdannon (*Un poco sostenuto*) tasapainottamaan laajaa finaalia. Kohtalokas, patarummun iskujen alleviivaama avaus on Brahmsin tuotannossa poikkeava ja sen epätoivo peruuttamatonta ja arpeutumattonta. Johdannon poco sostenuto -merkintä (”hieman pidätellen”) kuvastaa säveltäjän varovaisuutta: elämän tragedia on enimmäkseen luopumista tai saavuttamattomuutta.

Brahms muotoilee ensimmäisen osan *Allegro*-jakson määrätietoisesti ja dramaattisesti. Surumieliset sivujuonteet yllyttävät myrskyisän ja rytmisesti jännitteisen teeman yhä uudestaan liikkeelle, kunnes se lopussa raukeaa vilauttaen häivähdyksen sovinnollista duuria.

Ääriosien draama puhutteli aikalaiskuulijoita, väliosien hiljaista runoutta heidän oli vaikeampi ymmärtää. Hidas osa (*Andante sostenuto*) alkaa etäisessä E-duurissa tunteellisella jousiaiheella, joka antaa pian tilaa oboen kaartuvalle sävelmälle.

Viimeistään tässä osassa Brahms osoittaa olevansa klassikkojen perillinen: jousien ja puhaltimien sekä matalien ja korkeiden äänien vuorottelu, eri temaattisten ainesten limittyminen sekä intohimon ja resignaation välillä aaltoilevat tunteet kasvavat kaikki yhdestä juuresta. Erityisen herkkä on osan päätös: pääteeman kertaus sooloviululla (ja puupuhaltimilla) vasten tummaa jousitaustaa, duo käyrätorven kanssa, sekä lepyttävät loppusoinnut.

Myös kolmas osa (*Un poco allegretto e grazioso*) on säveltäjälleen tyyppillinen lyrinen intermezzo, joka lyhydestään ja säästäväisestä soitinnuksestaan huolimatta täyttää sinfoniset mitat. Puupuhallinten iloisena rientävä avusteema saa jatkossa vakavampia sävyjä, mutta säilyttää valoisuutensa. Juhlava välitaite purkaa latautunutta energiaa ennakkoiden finaalia.

Finaalin ensimmäisissä soinnuissa (*Adagio*) näyttämölle palaa tragedia, josta liikkeelle lähtevät pizzicatot eivät pysty irtaantumaan ensi yrityksellä. Orkesterin jännittynyt syöksy purkau-

tuu postikortissa mainittuun käyrätorviteemaan, jota huilu jatkaa. Pasuunat esittävät seremoniamestareiden tapaan ylevän koraalimelodian, jonka jälkeen käyrätorvaihe palaa soitinnukseltaan tehostettuna.

Finaalin pääjakso (*Allegro non troppo, ma con brio*) alkaa tunnetulla jousiteemalla, jonka kauneudella ja luottavaisuudella Brahms halusi tehdä kunniaa Beethovenin yhdeksännen sinfonian finaali-teemalle (*Odi ilolle*) – ja ”sen voi aasikin huomata”, kuten säveltäjä ystävällisesti totesi. Brahmsilla riittää rohkeutta kehittää melodiaansa ja tulla rinnalle kevyempi, bassokuvioiden säästämä sivuteema.

Kun jousiteema kiihkeän kehittelyn jälkeen palaa, syntyy vaikutelma rondo-muodosta. Brahms tähtää kuitenkin korkeammalle: kooda kasvaa esiin sivuteeman energisestä kertauksesta, eikä pääteema enää palaakaan takaisin. Sen sijaan jouset valmistavat hurjan nousun, joka päättyy koraaliaiheen kertaukseen koko orkesterin voimalla viimeisten tahtien juhliessa C-duurin voittoa mollista.

Antti Häyrynen

JUKKA-PEKKA SARASTE

Jukka-Pekka Saraste aloitti syksyllä 2010 kolmivuotisen kautensa WDR Sinfonieorchester Kölnin eli Kölnissä sijaitsevan Westdeutschen Rundfunks-yleisradioyhtiön sinfoniaorkesterin ylikapellimestarina. Hän on toiminut myös Oslon filharmonikkojen musiikillisena johtajana vuodesta 2006. Saraste on suomalaisen Kamariorkesterin taiteellinen neuvonantaja ja Tammisaaren kesäkonserttien taiteellinen johtaja. Vuosina 2008–2011 Saraste oli Sinfonia Lahden taiteellinen neuvonantaja ja Sibelius-festivaalin taiteellinen johtaja.

Saraste toimi Radion sinfoniaorkesterin ylikapellimestarina 1987–2001. Kauden aikana ohjelmassa oli mm. useita vierailuja Euroopassa, kaksi matkaa Kaukoitään ja debyytti Yhdysvalloissa. BBC:n sinfoniaorkesterin päävierailijana Saraste oli 2002–05 ja Toronton sinfoniaorkesterin musiikillisena johtajana 1994–2001. Hän on työskennellyt myös Skotlantilaisen kamariorkesterin taiteellisena johtajana.

Viime vuosina Saraste on johtanut mm. Chicagon, Lontoon ja Milanon La Scalan filharmonikkoja, Lontoon Philharmonia-orkesteria, Amsterdamin Concertgebouw-orkesteria, Dresdenin valtionorkesteria ja Bostonin sinfoniaorkesteria. Savonlinnan oopperajuhlilla Saraste johti Merikannon Juhan vuosina 2002 ja 2003.

Jukka-Pekka Saraste ja RSO ovat levyttäneet mm. Sibeliuksen kaikki sinfoniat kahdesti (RCA ja Finlandia), Mahlerin 5. sinfonian ja Stravinskyn albumin (Virgin Classics). Levytyksiin kuuluvat myös oopperat Merikannon

Juha (Ondine) ja Madetojan Pohjalaisia (Finlandia). Nielsenin sinfonioiden kokonaislevytys valmistui vuonna 2001 (Finlandia). Toronton sinfoniaorkesterin kanssa Saraste on levyttänyt mm. Bartókia, Dutilleux'ta, ja Prokofjevia.

Jukka-Pekka Sarasteelle on myönnetty säveltaiteen valtionpalkinto vuonna 2000 ja Sibelius-Seuran Sibelius-mitali vuonna 2007. Myös norjalaiset palkitsivat hänet omalla Sibelius-palkinnollaan 2006. Saraste on kutsuttu myös Yorkin yliopiston kunniatohtoriksi.

JENNY CARLSTEDT

Ahvenanmaalta kotoisin oleva mezzosopraano Jenny Carlstedt valmistui Sibelius-Akatemian solistilinjalta ja jatkoi sen jälkeen opintoja Rudolf Piernayn johdolla Guildhall School of Music and Drama -korkeakoulussa Lontoossa. Vuodesta 2002 hän on ollut kiinnitettynä Frankfurtin oopperaan. Saksan-vuosien aikana hän on laulanut lukuisia lyyrisen mezzosopraanon rooleja, kuten Faustin Siebelin, Tuhkimon Angelinan, Sevillan parturin Rosinan, Hoffmannin kertomusten Niklauksen ja Tituksen lempeyden Seston roolit.

Carlstedt on vuosien saatossa profiloitunut erityisesti Mozartin tulkkiina. Così fan Tutten Dorabellan roolia Carlstedt on laulanut Christof Loyn palkitussa produktiossa sekä mm. Glyndebournessa ja debytoidessaan Suomen Kansallisoopperassa vuonna 2001. Syksellä 2012 hän sai suurta kiitosta Barberin Vanessa-oopperan Erikana Frankfurtin oopperassa.

Carlstedt on niin ikään kysytty oratoriolaulajana, mutta viime aikoina myös uudempi musiikki on vienyt hänen aikaansa. Hän on laulanut mm. Harperin roolin Eötwösin oopperassa *Angels in America* sekä Sepän vaimon roolin Sallisen oopperassa *Kullervo*. Keväällä 2013 Carlstedt laulaa Ravelin *Mallarmé*-lauluja Matthias Pintscherin johdolla Heidelbergin *Frühling* -festivaalilla. Kevään ohjelmassa on myös mm. nimirooli *Händelin Teseossa* Frankfurtin oopperassa.

ja Kanadassa. Voitto kansainvälisessä Holger Fransman -käyrätorvikilpailussa vuonna 2005 toi Lieksan Vaskiviikkojen Vuoden vaskisoittaja 2006 -arvonimen kansainvälisistä ansioista muusikkona sekä tunnustukseksi vaskimusiikin säveltäjänä.

Harju on toiminut Radion sinfoniaorkesterin soolokäyrätorvensoittajana vuodesta 2008, ensin sijaisena ja vuodesta 2009 vakituksena jäsenenä.

JUKKA HARJU

Jukka Harjun musiikkiuran lähtölaukaus oli 11-vuotiaan käyrätorvensoittajan esiintyminen Irlannin radioorkesterin solistina EBU:n Nuorten solistien konsertissa Dublinissa vuonna 1986. Opinnot jatkuivat Sibelius-Akatemian nuoriso-osastolla ja myöhemmin varsinaisena opiskelijana Kalervo Kulmalan johdolla. Roland Bergerin filharmoninen loppusilaus Wienin musiikkikorkeakoulussa täydensi musiikin maisterin oppiarvon.

Harju on sijoittunut useissa instrumenttinsa kansainvälisissä musiikkikilpailuissa ikäryhmänsä kärkisijoille. Äänenjohtajatehtävissä hän on vierailut mm. Claudio Abbadon johtamassa Gustav Mahler -orkesterissa, EU:n nuoriso-orkesterissa, Ranskan radioorkesterissa sekä Tukholman suurissa sinfoniaorkestereissa.

Solistina Harju on esiintynyt paitsi kotimaassamme, myös Irlannissa, Virossa, Islannissa, Ruotsissa, Italiassa

RADION SINFONIAORKESTERI

Radion sinfoniaorkesteri (RSO) on Yleisradion orkesteri, jonka tehtävänä on tuottaa ja edistää suomalaista musiikkikulttuuria. Orkesterin tuleva ylikapellimestari Hannu Lintu aloittaa kautensa syksyllä 2013. Kaudella 2012–2013 hän toimii RSO:n päävierailijana. RSO:n kunniakapellimestarit ovat Jukka-Pekka Saraste ja Sakari Oramo.

Radio-orkesteri perustettiin vuonna 1927 kymmenen muusikon voimin. Sinfoniaorkesterin mittoihin se kasvoi 1960-luvulla. RSO:n ylikapellimestareita ovat olleet Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste ja Sakari Oramo.

RSO:n ohjelmistossa on tärkeällä sijalla uusin suomalainen musiikki ja orkesteri kantaesittää vuosittain useita Yleisradion tilausteoksia. RSO:n tehtäviin kuuluu myös koko suomalaisen orkesterimusiikin taltioiminen kantaneuvoille Yleisradion arkistoon. Kaudella 2012–2013 orkesteri kantaesittää kuusi kotimaista Yleisradion tilaamaa teosta.

RSO on levyttänyt mm. Eötvösin, Nielsenin, Hakolan, Lindbergin, Saariahon, Sallisen, Kaipaisen ja Kokkosen teoksia sekä Launiksen Aslak Hetta-oopperan ensilevytyksen. Orkesterin levytykset ovat saaneet merkittäviä tunnustuksia, kuten BBC Music Magazine – ja Académie Charles Cros'n palkinnot. Lindbergin ja Sibeliuksen viulukonsertot sisältävä levy Lisa Batiashvilin kanssa (Sony BMG) sai MIDEM Classical Awards -palkinnon 2008. Samana vuonna New York Times valitsi toisen Lindberg-levytyksen vuoden levyksi.

RSO tekee säännöllisesti konsertti-kiertueita ympäri maailmaa. Kaudella 2012–2013 orkesteri tekee Hannu Linnun kanssa Itä-Suomen sekä Etelä-Euroopan kiertueen.

RSO:n kotikanava on Yle Radio 1, joka lähettää orkesterin kaikki konsertit yleensä suorina lähetyksinä niin Suomesta kuin ulkomailtakin. RSO:n verkkosivuilla (yle.fi/rso) konsertteja voi kuunnella sekä katsella korkealaatuisen livekuvan kautta.